

Wat is NmG en waarom gebruik je het?

Is er een norm voor “goed” NmG-gebruik ?

Arie Terpstra, Trude Schermer

Inleiding

Nederlands met Gebaren lijkt het nieuwe wondermiddel tegen alle taalproblemen bij dove en slechthorende kinderen met of zonder CI, maar ook bij de taalproblemen van kinderen met ernstige spraak en taalmoeilijkheden en kinderen met een handicap in het autistisch spectrum. Nederlands met Gebaren suggereert de mogelijkheid deze kinderen dát taalaanbod te bieden dat bij hen past en dat ze nodig hebben. Als professional pas je dus jouw vorm van NmG toe aan wat ‘jouw’ kinderen nodig hebben, ten minste...

Uit het gebruik van NmG door leerkrachten¹ zoals in 2004 door het Nederlands Gebarencentrum werd onderzocht, blijkt dat de vorm of de kwaliteit van het NmG-gebruik niet zo zeer bepaald wordt door het doel van de leerkracht of het niveau of samenstelling van de doelgroep, maar vooral door de mate van vaardigheid en kennis van de leerkracht. Daarnaast blijkt dat knelpunten ontstaan wanneer twee talen met elkaar vermengd worden, in dit geval het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal.

Wat doe je eigenlijk precies als je gebaren ter ondersteuning van het gesproken Nederlands gebruikt? Hoe gebruik je ze en wat is het effect? Is de norm “...als ze me maar begrijpen ?” Maar de belangrijkste vraag is natuurlijk: begrijpen de kinderen je werkelijk? *Wat* begrijpen ze eigenlijk? En wat, als ze het *niet* begrijpen...? En over welke kinderen hebben we het eigenlijk?

Kortom, er valt veel te zeggen over het gebruik en de kwaliteit van Nederlands met Gebaren. Kunnen we ‘kwaliteit’ en gebruik van NmG beschrijven?

LEAD ?:

In dit artikel gaan we kort in op de twee talen die gebruikt worden in Nederlands met Gebaren. Duidelijk is dat er normen zijn voor Nederlands en NGT. Nederlands en de Nederlandse Gebaren Taal hebben elk hun eigen grammatica, maar van NmG bestaat geen grammatica. Dat betekent dat mensen die NmG gebruiken altijd een probleem hebben: doe ik het wel goed? In dit artikel wordt duidelijk gemaakt ,waar je op moet en kunt letten om het zo goed mogelijk te doen en welke factoren daar belangrijk bij zijn.

Wat is NmG?

¹ Dit onderzoek is uitgevoerd door Annelies van der Eijk en Patricia Smids.

Eenvoudig gezegd is Nederlands met Gebaren een combinatie van de Nederlandse taal en de Nederlandse Gebarentaal.

Domeinen

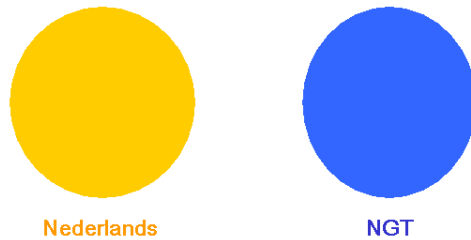

Fig. 1

We kunnen deze talen beschrijven als domeinen (zie figuur 1) waarbij elke taal zijn eigen kenmerken, grammatica, lexicon, groep gebruikers etc. heeft.

Bij contact tussen de gebruikers van beide talen ontstaat een mengvorm, een 'contacttaal'. (zie figuur 2) De vermenging van Nederlands en de

Nederlandse Gebarentaal doet een contacttaal ontstaan, vaak afgekort tot NmG. Dit lijkt vrij duidelijk en simpel, ware het niet dat Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal heel verschillend zijn in modaliteit, gebruikers, grammatica en status.

Het Nederlands is een gesproken taal die auditief wordt waargenomen met beslissende gevolgen voor de grammaticale principes van deze taal. Gesproken talen zijn vooral sequentieel: woorden worden achter elkaar uitgesproken en waargenomen. De Nederlandse Gebarentaal echter is een visuele taal waarbij grammaticale aspecten gebaseerd zijn op visuele principes. Deze principes zijn fundamenteel anders dan de principes van een gesproken taal. Gebarentalen maken bijvoorbeeld gebruik van het principe van

Domeinen

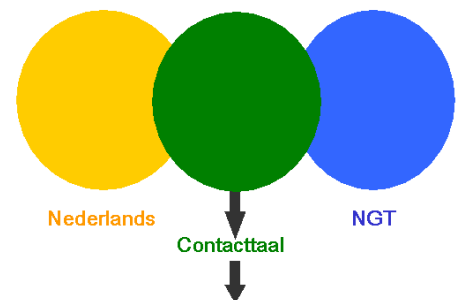

Fig. 2

simultaneiteit: dat wil zeggen de talige informatie kan gelijktijdig overgebracht worden. De vermenging van de twee talen kan dan ook op verschillende manieren gebeuren. In grote lijnen zijn er drie subdomeinen van deze contacttaal NmG zoals schematisch afgebeeld in figuur 3.

Domeinen

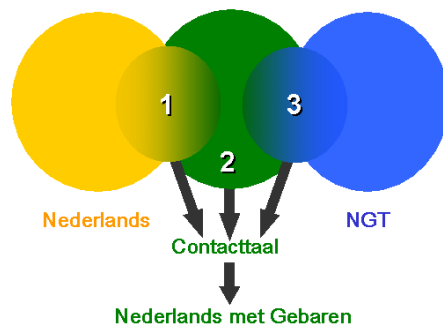

Fig. 3

Vorm 1 komt het dichtst bij het Nederlands en vorm 3 het dichtst bij de Nederlandse Gebarentaal. In vorm 2 wordt van beide talen 'even veel' gebruik gemaakt: ze lijken in balans. Globaal zijn de kenmerken van deze vormen:

Nederlands met Gebaren		
Vorm 1	Vorm 2	Vorm 3
Gesproken Nederlands	Gesproken Nederlands	Gesproken Nederlands maar soms NGT-achtig geformuleerd
Gebaren uit het NGT lexicon	Gebaren uit het NGT lexicon	Gebaren uit het NGT lexicon
	Grammaticale kenmerken van NGT (localisatie, mimiek, werkwoorden)	Uitgebreide grammaticale kenmerken van NGT (classifiers, localisatie, mimiek, rolnemen, perspectief, orale componenten)
1 op 1 relatie voor de gesproken woorden waarbij een gebaar gemaakt wordt	Daar waar mogelijk een 1 op 1 relatie	Woordvolgorde van het Nederlands in grote lijnen, maar geen 1 op 1 relatie
Geen gebaren zonder Nederlands mondbeeld	Nauwelijks gebaren zonder mondbeeld..	Hier en daar gebaren zonder dat daar een Nederlands mondbeeld bij is.

Kenmerken van verschillende vormen van Nederlands met Gebaren

De praktijk leert dat de basis van NmG meestal het gesproken Nederlands blijft. Hoe stel je vast welke vorm van NmG 'goed' of 'fout' is? Immers de afbakening van de verschillende vormen is diffuus en verschillende vormen kunnen effectief zijn in verschillende situaties voor verschillende doelgroepen. Heel belangrijk bij het gebruik van NmG is dus het doel dat men voor ogen heeft.

Nederlands met Gebaren: wat is je doel?

Onderzoek in de jaren '70 en '80 wees uit dat NmG niet geschikt is voor de ontwikkeling van het Nederlands bij dove en ernstig slechthorende kinderen. De auditieve beperking vervormt het gesproken Nederlands zodat het fragmentarisch of in het geheel niet wordt waargenomen. Ook zal de Nederlandse Gebarentaal niet verworven kunnen worden door het aanbieden van NmG aan jonge kinderen. De structuur van de visuele component van NmG is niet talig omdat vooral het gesproken Nederlands wordt gevolgd. In het Nederlands en in de Nederlandse Gebarentaal ontbreekt een waarneembare (via horen of kijken) taalstructuur. Voor dit doel, het verwerven van taal door jonge dove en ernstig slechthorende kinderen, is NmG dus niet geschikt.(3) Dat is ook één van de redenen geweest waarom men in de jaren '90 is overgegaan op tweetalig dovenonderwijs.

Tijdens verschillende workshops over dit onderwerp hebben we de deelnemers gevraagd voor welke doelgroep men NmG geschikt vindt. We maakten daarbij onderscheid tussen NmG als instructietaal en NmG als conversatietaal. Uit de inventarisaties bleek dat er niet eenduidig gedacht wordt over NmG doelgroepen. Sommigen gaven aan dat NmG uitstekend geschikt is voor slechthorende kinderen als instructietaal, maar niet als conversatietaal. Anderen benadrukten juist beide gebruiksmogelijkheden voor deze groep. Weer anderen

lieten het afhangen van de leeftijd van de kinderen of de mate waarin kinderen het Nederlands nog auditief konden waarnemen. Ten aanzien van kinderen met ESM problematiek lagen de meningen ook zeer verschillend, afhankelijk van de aard van de problemen. Daar bleek soms sprake van een “therapeutisch gebruiken van een vorm van NmG, maar welke vorm is dat dan....? Met betrekking tot kinderen en volwassenen met een autistische stoornis waren de meningen niet minder verdeeld. Tot slot bleken evenmin eenduidige opvattingen voor groepen kinderen en volwassenen die op latere leeftijd doof zijn geworden (plotsdoven). Kortom, het bleek onmogelijk om voor welke doelgroep dan ook gefundeerd aan te geven of NmG juist wel of juist niet gebruikt zou moeten worden. (3)

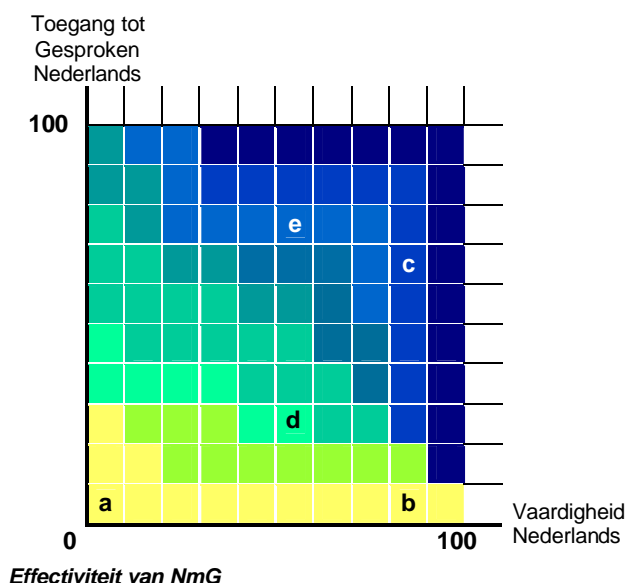
We kunnen wel vaststellen dat voor een effectief gebruik van NmG aan een aantal voorwaarden voldaan moet worden. Men moet:

- het Nederlands beheersen
- toegang hebben tot het Nederlands
- de Nederlandse Gebarentaal beheersen of minstens de gebaren kennen

In het schema hiernaast is aangegeven wanneer NmG effectief is. Hoe donkerder de kleur, hoe effectiever het gebruik van NmG kan zijn.

Voorbeeld 1

Een horende persoon X die op 25 jarige leeftijd doof wordt heeft niets aan NmG, tenzij hij gebaren kent. Hij beheerst wel Nederlands, (misschien wel bijna “100%”) maar de gesproken vorm is niet meer toegankelijk voor hem. Hij zou in het schema bijvoorbeeld op plek ‘b’ zijn. Leert hij daarentegen gebaren en gaat men NmG gebruiken in de conversatie met hem, dan zou hij bijvoorbeeld terecht kunnen komen op plek ‘c’. Hij beheerst het Nederlands en het gesproken Nederlands is door de gebaren voor hem weer toegankelijk geworden.

Voorbeeld 2

Een doofgeboren meisje Y van één jaar beheerst nog geen Nederlands. Ook met behulp van NmG is het maar de vraag hoeveel Nederlands er bij haar ‘binnenkomt’ zodat ze er ‘taal van kan maken’. We hebben al eerder aangegeven dat NmG gebruik kan leiden tot fragmentarische of onvoldoende waarneming van het gesproken Nederlands met gebrekkige taalontwikkeling als mogelijk gevolg. NmG heeft dan niet het gewenste effect. Voor dit meisje in deze situatie, geplaatst op plek ‘a’ in het schema, is NmG dus hoogstwaarschijnlijk geen goede optie. Nederlandse Gebarentaal geeft een grotere kans dat een effectieve taalontwikkeling plaats zal vinden. Wanneer het meisje een CI zou krijgen op éénjarige leeftijd verandert er na verloop van jaren wel iets. Ze zal meer gesproken Nederlands waarnemen zodat op

den duur misschien NmG effectief wordt. (Wanneer dat is, en in hoeverre het Nederlands auditief waarneembaar wordt, blijft per kind verschillend. Voor hele jonge dove kinderen, met CI, blijft het onduidelijk of NmG effectief zal zijn voor de verwerving van het Nederlands.)

Voorbeeld 3

Een dove jongen Z van 10 jaar die met Nederlandse Gebarentaal is opgegroeid beheerst Nederlands als tweede taal. In principe beheerst hij Nederlands op het niveau dat past bij zijn leeftijd. Wanneer zijn opa en oma op bezoek zijn maken zij gebruik van de gebaren die ze in de opa –oma –cursus hebben geleerd. Natuurlijk spreken ze langzaam en duidelijk. Het Nederlands dat opa en oma gebruiken wordt daardoor iets toegankelijker. Dit zou dan bijvoorbeeld op plek 'd' zijn. NmG is dus redelijk effectief in deze situatie. Als de jongen gaat voetballen met zijn horende vriend, met wie hij al vanaf driejarige leeftijd optrekt, en die heel wat gebaren kent wordt de communicatie makkelijker. Het Nederlands, in een bekende context, wordt nog toegankelijker. Dan is er misschien wel sprake van plek 'e', effectief gebruik van NmG, uitgaande van een bepaald niveau Nederlands dat deze jongen reeds beheerst.

Uit de voorbeelden en het schema wordt duidelijk dat hoe beter de beheersing van het Nederlands is, hoe effectiever er in NmG gecommuniceerd kan worden als men de gebaren kent.

Het laat ook zien dat NmG in sommige situaties (nog) niet geschikt is. De valkuil is dat we denken dat het Nederlands voldoende 'zichtbaar wordt gemaakt', en dat is dus lang niet altijd het geval¹. Daarnaast speelt de 'kwaliteit' van NmG een rol. Hoe toegankelijker het Nederlands wordt door gebruik van gebaren, hoe effectiever de communicatie. Maar wat is 'beter' NmG gebruik, of wanneer is er sprake van 'een bepaalde kwaliteit'?

Kwaliteit van NmG: mogelijke richtlijnen

Over het algemeen willen we in onderwijs en zorg graag weten wat het 'niveau' van onze leerlingen/cliënten is, op verschillende ontwikkelingsgebieden. Wanneer begint een kind te lopen, hoe zit het met de emotionele ontwikkeling, maakt het kind al contact, zegt het al woordjes, of zinnetje? Loopt het op bepaalde terreinen achter, moet er extra aandacht zijn?

Bij taalontwikkeling wordt het nog gecompliceerder, want hoe is het taalaanbod, is het waarneembaar en wat doet het kind er mee? Kan het aanbod verbeterd worden, of aangepast? Wat doen we eigenlijk precies, als we zeggen dat het aanbod NmG is?

¹ Het schema geeft niet aan of NmG geschikt is om Nederlands te leren, het leren van een taal, zowel het Nederlands als de Nederlandse Gebarentaal vereist een voldoende waarneembare talige input. Wanneer een kind niet voldoende auditieve input heeft om het Nederlands waar te nemen zal NmG niet meer zijn dan een hulpmiddel om bepaalde begrippen over te brengen. Grammaticale structuren, bredere concepten etc zijn dan niet of nauwelijks toegankelijk, omdat ze niet worden waargenomen. Voor Gebarentaal geldt hetzelfde, NmG maakt grammaticale structuren etc van de NGT niet zichtbaar. In hoeverre NmG effectief is voor taaluitbreiding wanneer een kind reeds een gedegen basis heeft in het Nederlands of in de Nederlandse Gebarentaal is een interessante onderzoeksvraag.

Om iets te zeggen over de kwaliteit van NmG moeten we kijken naar:

- de gebruiker: over wie hebben we het?
- de gebaren: wat gebeurt daarmee?
- het Nederlands: wat gebeurt daarmee?
- de inhoud van het gesprek, wat valt daar over te zeggen?

De gebruikers

Wie NmG wil gebruiken heeft daarmee een duidelijk doel voor ogen: taalgebruik afstemmen op een groep of persoon. Dus keuze op basis van de doelgroep of situatie. Niet het 'label' slechthorend of autistisch bepaalt maar waarneembaarheid van de taal en beheersing van het Nederlands. Verschil in aanbod voor veel groepen kinderen en volwassenen betekent dat medewerkers in onderwijs en zorg moeten beschikken over een breed arsenaal van mogelijkheden. Binnen het schema van figuur 3 kan men variëren in het gebruik NmG, naar behoefte schuiven van vorm 1 naar 2 en naar 3 en weer terug. Dat vereist een brede vaardigheid dus ook van de inzet van NGT -aspecten. Eerder hadden we al geconcludeerd dat de doelgroep niet zozeer bepalend is voor het type NmG aanbod, maar vooral de taalvaardigheden van de NmG gebruikers zelf. Conclusie: veel aandacht is nodig voor taalvaardigheid in NmG. Hieronder volgt daarom een aantal aandachtspunten die als richtlijn kunnen dienen.

Nederlandse Gebaren(taal)

▪ **Articulatie van gebaren**

Hoe duidelijk worden de gebaren gemaakt? Is de gebruikte handvorm goed? De beweging? Of is er sprake van een 'slappe', onduidelijke vorm? Worden de gebaren duidelijk 'neergezet' met goede overgangen of blijven ze vaag? Duidelijke gebaren hebben hetzelfde effect als duidelijk uitgesproken woorden: je wordt sneller begrepen.

▪ **Tempo/vloeiendheid**

Wat is het tempo van de uiting in vergelijking met het gesproken Nederlands? Moet de gebruiker lang over elk begrip nadenken met als gevolg een 'hortend en stotend verhaal'? Snelle oproepbaarheid van gebaren is belangrijk voor de vloeiendheid en het tempo van de uiting.

▪ **Nonmanuele aspecten**

Zowel articulatie van gebaren als tempo en vloeiendheid spelen een rol bij wat je 'taalritme of intonatie' zou noemen. Nonmanuele aspecten, dat wat je met je lichaam en je gezicht doet, spelen mee in de 'intonatie'. Valt dit nonmanuele deel weg door het moeten nadenken over de gebaren, of vervlakt dat door het tegelijk spreken en gebaren, dan verdwijnen gevoelswaarden en nuances. Is een spannend verhaal inderdaad nog spannend? Zegt een guitig varkentje inderdaad op een lollige manier zijn versjes op? Ja, gevoelswaarden bepalen mee in precisie van de betekenis.

▪ **Aantal gebaren per zin**

In hoeverre wordt het Nederlands ondersteund door gebaren? Wordt er hier en daar een kernwoord met gebaren ondersteund? Wat betekent dit wanneer het gesproken Nederlands auditief niet voldoende wordt waargenomen? Het zeer beperkt ondersteunen, omdat men zelf niet vaardig genoeg is, is geen keuze maar een

gevolg van onmacht. En dat kan gebrekkige, misschien zelfs verkeerde informatie overbrengen.

De vraag is dus, of het hier en daar het Nederlands met een gebaar ondersteunen een bewuste keuze of is het een gevolg van de taalvaardigheid van de betrokken NmG gebruiker? Het kan natuurlijk zijn dat uitsluitend bepaalde woorden ondersteund worden met een gebaar omdat de auditieve vermogens van het kind groot zijn. Dan kan een beetje ondersteuning voldoende zijn en is dat een weloverwogen keuze, die effect heeft .

▪ **Keuze van de 'woordsoorten'**

Welke 'soort' gebaren worden gebruikt? Worden alleen maar zelfstandig naamwoorden ondersteund met een gebaar? Hoe zit het met verbindingswoorden zoals '**zoals**' en voorzetsels, zoals '**op, onder, tussen**? Wat doe je met werkwoorden, zijn de relaties die door de werkwoorden worden aangegeven duidelijk? Met andere woorden worden de vervoegingen gebruikt die passen bij de gebaarconstructie, of blijft het bij een basisuitvoering zodat de ontvanger, de zinsverbanden niet kan begrijpen. Hiermee komen we op het volgende punt.

▪ **Botsing van de gesproken taal met de visuele taal**

Een gesproken taal is fundamenteel anders van opbouw dan een visuele taal. In beide grammatica's worden verschillende manieren gebruikt om relaties aan te geven. Maar er is geen één op één relatie tussen 'gebaar' en 'woord'. En wat gebeurt met figuurlijk taal gebruik? Hoe zeg je in NmG bijvoorbeeld: "Hij vliegt haar om de hals", of ... "Nu komt alles aan het licht"?"

Hoe ga je om met zulke vertaalbotsingen? Kijk nog eens naar tabel 1 met de verschillen tussen vorm 1, 2 en 3. 'De 'beste' vorm lijkt afhankelijk van een stevig bewustzijn in welke situatie en voor wie je NmG gebruikt. Een vaardige gebruiker kan schuiven (= variëren) tussen deze vormen en weet welke positieve en negatieve effecten er kunnen ontstaan. Dit 'schuiven' doet hij bewust en gefundeerd, hij **kiest** voor het gebruik van een vorm met een gericht doel. Hij kan dat toepassen omdat hij kan putten uit zijn hele arsenaal aan middelen.

Gesproken Nederlands

Voor het gesproken Nederlands gelden in grote lijnen dezelfde aandachtspunten als hierboven beschreven voor de gebaren.

▪ **Articulatie van het Nederlands**

Welke gevolgen heeft het gebruik van NmG op de articulatie van het Nederlands? Tijdens een workshop deed een van de deelnemers de volgende uitspraak naar aanleiding van de vraag wat 'goed' NmG was: ... "men dient duidelijk te articuleren". Aangenomen dat het spraakfzien een wezenlijk onderdeel is bij het communiceren in NmG, is duidelijk articuleren belangrijk. Maar wat is het effect van overduidelijk articuleren op de verstaanbaarheid en ritme van het spreken? En is de spreker zich bewust klanken die wèl of niet zichtbaar zijn? Heeft dat bewustzijn effect op het stemgebruik en intonatie? Een ernstig slechthorende vrouw verzuchtte eens ... "ik wou dat mensen niet zo begonnen te schreeuwen als ze met mij spreken, fluisteren geeft een veel beter mondbeeld."

▪ **Tempo/ vloeiendheid**

De ervaring leert dat het niet gemakkelijk is de gesproken taal te combineren met gebaren. Het effect is vaak dat het Nederlands hortend en stotend wordt gebruikt, zoals al beschreven in de knelpunten bij Gebarengebruik. Maar 'oefening baart

kunst', oftewel training heeft effect. Dus, hoe groter de gebarenschat en hoe meer vaardigheden op het gebied van grammatica van de visuele taal is, hoe vloeiender men het NmG in de verschillende vormen kan toepassen.

- **Intonatie**

Vaak wordt de intonatie vlakker omdat men veel energie steekt in hoe iets gebaard moet worden. Men zoekt naar begrippen, naar de juiste formulering en verliest ondertussen de intonatie uit het oog. De invloed van een veranderend tempo en vloeiendheid op de intonatie is groot. Een goed 'ritme' van het gesprokene is geeft een duidelijke intonatie. De hoorbare intonatie van het Nederlands geeft, evenals de nonmanuele aspecten in de NGT dat doen, belangrijke informatie over de betekenis van de boodschap.

- **Aantal gebaren per zin en keuze van de 'woordsoorten'**

NGT en Nederlands gebruiken woordsoorten op verschillende wijze. Bewust gebruik van woordsoorten is beslissend voor toegankelijkheid van het Nederlands. In de paragraaf inhoudsniveau komen we uitgebreid terug op dit aspect.

- **Grammaticale structuur**

In hoeverre heeft de grammaticale structuur van het gesproken Nederlands te lijden onder het gebruik van gebaren? Welk soort zinnen worden er aangeboden? Eenvoudige korte zinnen? Geen bijzinnen, nauwelijks ingewikkelde constructies? Maar, zonder complexer taalgebruik in het aanbod blijven jonge dove kinderen zelf óók eenvoudige korte zinnen gebruiken. Opnieuw: wat gebruik je, waarom en wanneer? Probeer zelf vast te stellen, of je 'vlucht' in simpel taalgebruik. Bekijk het schema en vraag je af, of je NGT structuren kunt gebruiken, zoals aangegeven in vorm 3 van NmG. "Gesproken Nederlands maar soms NGT-achtig geformuleerd", zoals in tabel 1 staat. Het is mogelijk het gesproken Nederlands zo te formuleren dat makkelijker gebruik gemaakt kan worden NGT-structuren. Dus geen vereenvoudiging van zinnen, maar ook ingewikkelder structuren en bijzinnen moeten mogelijk zijn, zodat de formulering aansluit bij visuele taalprincipes. Dus, blijf bewust van je keuze en je doelen.

Inhoudsniveau

Het gebruik van NmG kan dus nogal wat onverwachte problemen opleveren die kunnen resulteren in een inhoud die een andere bedoeling overbrengt. En gebrekkige vaardigheden doen soms strategieën en gewoontes ontstaan die niet meer worden opgemerkt. Met gebrek aan vaardigheden bedoelen we zowel kennis van gebaren en grammaticale regels van de NGT, maar ook gebrek aan vloeiendheid. Dat kan leiden tot het ontbreken van het maken van bewuste keuzen voor een bepaalde vorm van NmG met een duidelijk doel voor de desbetreffende groep kinderen. Er zijn twee negatieve effecten mogelijk van zulke onbewuste strategieën:

- **Versimpeling**

De neiging om de inhoud van een boodschap te versimpelen is vooral groot bij geringe kennis en vaardigheid van grammaticale principes in de NGT. Wanneer constructies ingewikkeld lijken en men heeft niet de mogelijkheden dit in gebaren weer te geven, vervalt men in korte zinnetjes zodat kinderen nooit in hoofd- en bijzinnen worden toegesproken. Hoe worden oorzaak-en-gevolg relaties dan in taal uitgelegd, of doel-middel constructies? Ook nuanceringen zullen minder goed mogelijk zijn, of figuurlijk taalgebruik. En, komen er wel hersenspinsels en grappen

voor? Kortom, niet het rijke taalaanbod dat deze kinderen en jongeren ook nodig hebben. Taal is beduidend meer dan het kennen van losse woorden of gebaren.

▪ **Ontwijking**

Onvoldoende gebarenkennis leidt stelselmatig tot een minimum aan vocabulaire: weinig synoniemen, en de woordkeuze wordt bepaald door een te kleine gebarenschat van de spreker. Gevolg is dat woorden waarvoor het gebaar niet bekend is, of niet zo gauw te binnenschiet, ook niet gebruikt worden. Zo kan vermijding in woordkeuze ontstaan die gestuurd wordt door de 'gekende' gebaren. Dat ook deze strategie een verarming van het taalaanbod betekent zal duidelijk zijn.

Norm

Zijn er een normen te ontwikkelen voor goed NmG gebruik? Dat blijft een ingewikkelde vraag. Er is immers geen grammatica van NmG te maken. Wat we wel kunnen is een onderscheid maken tussen ons eigen taalaanbod en de vraag naar effecten daarvan op de kinderen met wie we werken. Hoe ontwikkelt taal zich bij deze kinderen? Misschien is het mogelijk om richtlijnen te geven ten aanzien van 'goed NmG-gebruik', onder andere op basis van het bovenstaande. Maar er zal ook onderzoek moeten zijn naar de effecten van wat we doen.

Een oude bekende

Nederlands met Gebaren is geen nieuw fenomeen. Toen in de jaren '70 het concept van Totale Communicatie naar Nederland kwam overwaaien heeft zich een interessante ontwikkeling voorgedaan. Totale Communicatie is 'geadopteerd' door het dovenonderwijs in sommige delen van het land en door de sector 'verstandelijk gehandicapten'. Welke ontwikkelingen zien we sindsdien?

Totale Communicatie en NmG

Totale Communicatie is niet een bepaalde methodiek maar een filosofie met als basis de gedachte dat communicatie en taal ons menselijk maken. En wanneer taalontwikkeling niet vanzelfsprekend is, kunnen en mogen alle middelen gebruikt worden om te komen tot een goede, effectieve communicatie.¹

In het Nederlandse dovenonderwijs werd de term Totale Communicatie synoniem aan Nederlands met Gebaren. Wanneer een leerkracht zei dat hij Totale Communicatie gebruikte bedoelde hij: "Ik gebruik Nederlands met Gebaren". Van de filosofie, het gedachtegoed zoals oorspronkelijk bedoeld, bleef in de meeste scholen niet meer over dan: ... "naast het spreken gebruiken we gebaren, vingerspelling en schrijven".

In de zorg voor Verstandelijk en/of Communicatief Gehandicapten onderging de term TC een soortgelijke ontwikkeling. Daar werd in veel gevallen het werken met visuele communicatiemiddelen zoals picto's, synoniem aan "TC". Ook dat is een beperking die geen recht doet aan de filosofie van Totale Communicatie. Momenteel leggen we de nadruk opnieuw op Totale Communicatie als filosofie met als uitwerking een open basishouding. De Weerklankmethode³ is hiervan een duidelijk

¹ Voor uitgebreidere beschrijving zie o.a. Totale Communicatie, E.Oskam en W.Scheres

voorbeeld. Flexibel NmG gebruik is gebaseerd op kennis van en vaardigheid in twee talen. Voor kinderen zonder verstandelijke en/of communicatieve beperkingen die het gesproken Nederlands of de Nederlandse Gebarentaal kunnen waarnemen is een aanbod in deze beide talen uiteraard het meest effectief.

Kinderen met ernstige spraak/taalmoeilijkheden

Ten aanzien van het gebruik van Nederlands met Gebaren bij kinderen met ernstige spraak/taalmoeilijkheden lijkt vaak sprake van gebruik van verschillende onderdelen van NmG met een ...”min of meer therapeutisch doel.” In 2005 is binnen de Koninklijke Effatha Guyot Groep, in samenwerking met de Hanzehogeschool in Groningen, een onderzoek gestart met als hoofddoel inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de communicatie bij kinderen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden wanneer gebruik gemaakt wordt van NmG.¹

Slot

We komen terug op de vraag die we stelden aan het begin van het artikel: Is er een norm voor goed NmG gebruik? Nee, daar is niet één antwoord op te geven. Er zijn wel richtlijnen om te komen tot een NmG gebruik dat adequaat is voor het doel wat men voor ogen heeft. De praktijk leert dat mensen die NGT en Nederlands beide goed beheersen in staat zijn om bewuste selecties en keuzes te maken uit het hele arsenaal van mogelijkheden. Dat is ook één van de redenen waarom de cursussen NmG van het Nederlands Gebarencentrum aandacht besteden aan grammaticale principes uit de NGT. Daarom koos ook de Koninklijke Effatha Guyot Groep voor brede inzet op NGT cursussen, ook voor medewerkers die vooral NmG gebruiken.

¹ Meer informatie hierover, en de nieuwsbrief over dit onderzoek kan worden aangevraagd bij Mw. B Gerritsen gerritsenb@tinemarcus.nl